

תפיסת התנועות – תנאי כמעט הכרחי להגשמת התוכנית המבצעית

סא"ל פרץ דגן

על מנת לנייד את הכוחות ליעדם הרצוי בדרך היעילה ביותר, שתשרת כראוי את המשימה המבצעית, יש לחלק באופן מושכל את סמכויות השליטה בצירים ואת משאבי ההובלה

עם האויב ("תנועה מבצעית"). נושא התנועות אינו מצטמצם רק בניוד של הכוחות הלוחמים, והוא כולל, כמובן, גם ניוד של כל האמצעים הנדרשים לצורך תפעולם של אותם כוחות (מזון, מים, דלק, תחמושת, חלפים וציוד כללי). אולם רשימה זו מתמקדת באספקט העיקרי של הנושא: ריכוז כוחות לוחמים והעתקתם בהתאם לצורך המבצעי.

ראשית כול אפתח בהבהרת ההשלכה שיש לתנועה לריכוז או להעתקת כוחות על התוכנית המבצעית.

סרגל הזמנים

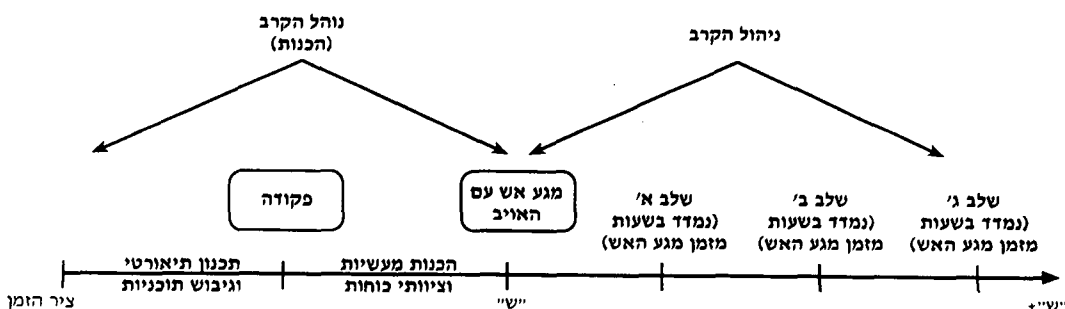
בסרגל הזמנים שרואה לפניו המתכנן האג"מי "נבלע" לרוב שלב התנועה במסגרת הכוללת של שלב ההכנות.

תפיסת התנועות המוצגת במאמר זה נועדה להציע גישה יישומית לתכנונו של ריכוז כוחות למבצע בפרק זמן ריאלי. הדברים אמורים הן לגבי תנועת הכוחות ממקום היערכותם בשגרה לשטחי הכינוס והן לגבי העתקה של כוחות מגזרה לגזרה תוך כדי לחימה.

היכולת לנייד כוחות במהירות וביעילות הינה חיונית למימוש של שניים מעקרונות המלחמה: מיצוי הכוח וריכוז המאמץ. במציאות הזירתית הנוכחית, שבה צפוי עומס רב על הצירים, ונוכח העובדה שעיקר הסד"כ של צה"ל מורכב מעוצבות מילואים, לא ניתן לוותר על תפיסה תורתית מגובשת להנעת כוחות.

השימוש במונח תנועות במאמר אינו מצטמצם רק לניוד כוחות אל החזית ובין החזיתות תוך שימוש בצירים עורפיים ("תנועה מנהלתית"), אלא גם להיסע הכוחות לקראת מגע

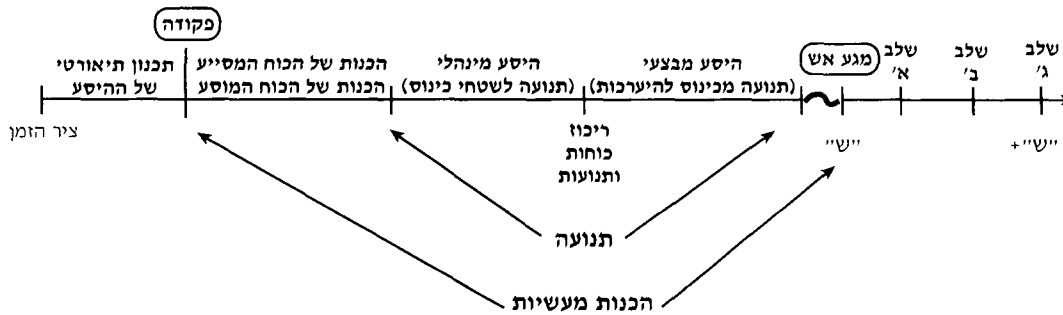
סרגל זמנים "אג"מי"

התנועה המבצעית (הגעה להיערכות) לבין הרגע של יצירת מגע האש. לגבי הגורמים האג"מיים רק נקודת הגמישות השנייה נמצאת תחת השפעתם (אם נתעלם לרגע מהשפעת האויב). השפעת לוח

הגורם הדומיננטי בסרגל זמנים זה הינו נקודת הזמן של יצירת מגע האש עם האויב, וממנה נגזרים פרקי הזמן הן לפניו והן לאחר. בסרגל זמנים זה עשויים התכנון התיאורטי וההכנות המעשיות להיות חופפים באופן חלקי

סרגל הזמנים בתכנון תנועות

הזמנים של התנועה (תכנון, הכנות מעשיות וביצוע) על מועד יצירת המגע עם האויב הינה קריטית מכדי שניתן יהיה להשאיר את עיצובו בידיהם של הגורל העיוור ושל האלתור. ברור כי את תכנון התנועה, ההכנות לה וביצועה יש לעשות בצורה מושכלת ומקצועית. המחלוקת מתמקדת בשאלה כיצד עושים זאת נכון. להלן אסקור מספר גישות תיאורטיות לבעיה זו תוך ציון היתרונות והחסרונות של כל אחת מהן.

הגישה הביזורית

גישה זו גורסת ביזור יכולת התכנון ומשאבי הביצוע לרמת העוצבה. על פי גישה זו כל שלבי התנועה - מראשית התכנון ועד השלמת ההיסע - מתבצעים בנפרד על-ידי כל עוצבת יסוד. יישום גישה זו מחייב הקמת מפקדה משימתית - מרכז תנועות עוצבתי - הכולל אלמנטים של תכנון ושליטה אשר לפקודתו סרים, כחלק אורגני מכוחות העוצבה, מגוון אמצעי הובלה (מובילי טנקים ונגמ"שים, משאיות, אוטובוסים וכו'). עם קבלת המשימה המבצעית אמור מרכז התנועות העוצבתי לתכנן ולממש את היסע העוצבה לנקודת מגע עם האויב בעיתוי הנדרש (והאפשרי). מרכז התנועות העוצבתי יכול לפעול כחלק ממרכז המנהלה העוצבתי או במקביל לו.

דהיינו שהפקודה לביצוע תינתן לפני תחילת התכנון או במהלכו) ואף להתקצר משמעותית לפי כורח הנסיבות. שונה המצב בסרגל הזמנים שרואה לפניו מתכנן התנועות.

אומנם גם כאן תיתכן חפיפה מסוימת בין שלב התכנון לשלב ההכנות המעשיות, אולם מובנות בו שתי התניות קשירות: שלב התנועה אינו יכול להתחיל, אלא בתום שלב תכנונו, והגעה למגע אש אינה מתאפשרת לפני סיום שלב התנועה. כך נוצר פרק זמן קשיח, הכולל את תכנון התנועות ומימושן, המהווה אילוץ ביחס לעיתוי של זמן "מגע האש".

הקביעה דלעיל עשויה לעורר הרמת גבה מצידם של קציני אג"ם, ולפיכך אבהיר: אין בכוונתי לומר כי לוח הזמנים של תכנון התנועה, של ההכנות לה ושל ביצועה עולה בחשיבותו על העיתוי המתוכנן ליצירת מגע אש בכך שהוא "מכתיב" אותו. קביעתי היא כי לוחות הזמנים לתכנון התנועות ולביצוען הינם קשורים ובלתי ניתנים לביצוע במקביל. לפיכך יש לקחת אותם בחשבון כאילוץ המשפיע על בחירת השעה ליצירת מגע האש.

לשיטתי, בסרגל הזמנים המתואר לעיל נקודות הגמישות היחידות הן שתיים: חפיפה אפשרית בין שלב תכנון התנועה לשלב ההכנות המעשיות לביצועה וכן פרק הזמן שבין תום

יתרונותיה של הגישה הביזורית:

- * עצמאות וניידות מלאה ברמה של עוצבת היסוד.
- * זמינות מיידית של אמצעי ההובלה לעוצבה.
- * תיאום קל יותר בין הכוח המסייע לכוח המוסע.
- * לכאורה, לוח הזמנים לתנועה קצר יותר. (מתייחס לכוחות העוצבה בלבד).
- * הורדת העיסוק בהיסע מכתפיהם של הגורמים האג"מיים בעוצבה וברמות הממונות.

אולם לגישה הביזורית חסרונות חמורים למדי:

- * תכנון תנועות ברמה העוצבתית מנותק מהתכנונים של שאר העוצבות. בהעדר תכנון מרכזי קשה מאוד לבצע תיאום בין תוכניותיהן של העוצבות השונות.
- * ציוד העוצבות באופן קבוע בכל אמצעי ההובלה הדרושים לניודן כרוך בהשקעת סכומי עתק בהצטיידות ובאחזקה. מדובר בהוצאה כה גדולה, עד כי די בה בלבד כדי לפסול כליל את האופציה הביזורית.
- * כאשר מדובר בתשתית כבישים מוגבלת, עלול ריבוי מוגזם של אמצעי הובלה להביא לסתימת הצירים, מה גם שקיים, כאמור, קושי בתיאום כולל בין העוצבות ביחס לשימוש בתשתיות (שליטה בצירים).
- * השקעת משאבים לתכנון ולשליטה בנפרד על-ידי כל עוצבה הינה בזבזנית.
- * חוסר שליטה בכל שלבי ההיסע ברמת הפיקוד העליון אינו מאפשר להביא לידי ביטוי סדרי עדיפויות מבצעיים.

אין צורך להכביר מילים כדי להבהיר ששיטה זו אינה הולמת את משאביהם של מדינת ישראל ושל צה"ל ואת התשתית התחבורתית באזורנו.

הגישה הריכוזית

הגישה הריכוזית גורסת ריכוז משאבי התכנון והביצוע כאחד. כל שלבי התנועה מתבצעים על-ידי גוף אחד – מרכז התנועות הכללי – הפועל במסגרת הפיקוד העליון של הצבא ומתכנן את

תנועת כל יחידות הצבא עד לרזולוציה הנדרשת על-ידי התוכנית המבצעית (דהיינו למטה מרמה של עוצבת היסוד, אם יש צורך בכך). מרכז התנועות הכללי מחזיק בכלל אמצעי הניוד של הצבא ומקצה אותם על פי תכנוניו. כמו כן עומדים לרשות מרכז התנועות הכללי אמצעים לשליטה ולפיקוח על ביצוע התנועות בהתאם לתכנוניו (כוחות שיטור, הכוונה וכד').

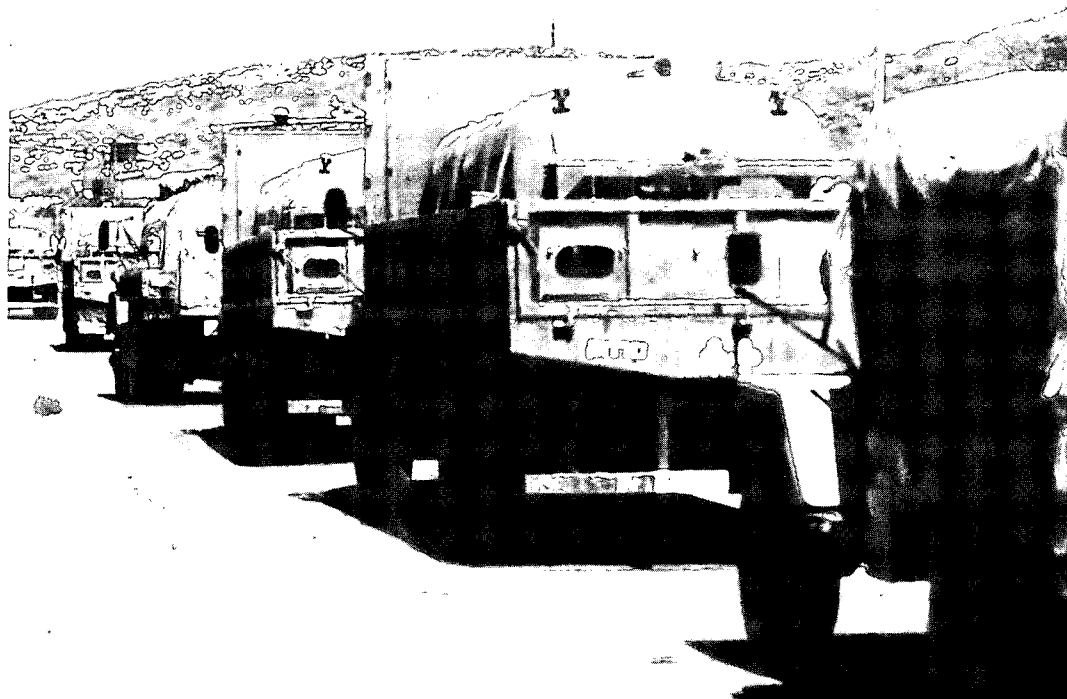
יתרונותיה של הגישה הריכוזית:

- * שליטה מלאה ברמת הפיקוד העליון על כל שלבי ההיסע.
- * תיאום מלא בין התנועה של כל הכוחות המנויידים לצורך ניצול מיטבי של תשתית הכבישים ושל אמצעי ההובלה מאפשר להפיק את המירב מתשתית כבישים מוגבלת וממלאי מוגבל של אמצעי הובלה.
- * קיום תמונת מצב עדכנית וכוללת של תנועת הכוחות ליעדיהם.
- * יכולת ניתוב של אמצעי הניוד בהתאם לסדרי עדיפויות מבצעיים.

חסרונותיה של הגישה הריכוזית:

- * כמות האינפורמציה והמשתנים שיש לשקול בעת תכנון התנועות עולה ביחס ישר לכמות המסגרות שעבורן מתוכנן ההיסע. עובדה זו מאריכה מאוד את משך התכנון בגישה הריכוזית. להארכתו של שלב התכנון יש, כמובן, השלכות על המועד שבו יסתיים שלב צבירת הכוח.
- * ריבוי המידע והקושי הרב לבנות תמונת מצב מאריכים גם את קבועי הזמן לקבלת החלטות. במצבי חירום, שבהם אמורות יחידות רבות לנוע בו זמנית על גבי תשתית כבישים מוגבלת, כל עיכוב בקבלת החלטות לגבי התנועות עלול לגבות מחיר כבד.
- * כל הרמות, למעט רמת הפיקוד העליון, חסרות כל יכולת עצמאית לביצוע היסע הדורש אמצעי הובלה. המשמעות של מצב זה: פגיעה ביכולתה של הרמה המערכתית לנייד את עוצבותיה על פי הבנתה.
- * נפגעת זמינותם של אמצעי הניוד עבור הכוחות המוסעים.

היקף התנועה הצפויה של הכוחות בעת חירום מחייב תכנון תנועות פרטני תצלום: "במחנה"

הגישה המעורבת

הגישה המעורבת שואפת למזג את יתרונותיהן של השיטה הביזורית ושל השיטה הריכוזית לכלל שיטה מגובשת, שתאפשר לגבור על חסרונותיהן. השיטה המעורבת גורסת ריכוז בתכנון הכולל ובשליטה באמצעי הניוד תוך האצלת סמכויות תכנון למפקדות מערכתיות במרחבן והקצאת אמצעי ניווד בהתאם.

גורם הריכוז מתבטא בקיומו של מרכז תנועות כללי ברמת הפיקוד העליון, האחראי לתכנון התנועות, לביצוען ולפיקוח עליהן עד לרזולוציה מסוימת, המתבטאת לא בגודל המסגרת המנויידת אלא במסלול התנועות. כאן באים לידי ביטוי האלמנטים הביזוריים. לפי הגדרת הגישה המעורבת, אחראי כל פיקוד מרחבי לתכנון התנועות ולביצוען בתחום מרחבו הגיאוגרפי. עם זאת, בהתאם לתכנון המרכזי הוא משלב בתוכניתו תנועות על גבי צירי תנועה שהוגדרו כצירים שבשליטת מרכז התנועות של הפיקוד העליון (בדרך כלל צירים המשמשים לתנועה ממרחב פיקודי אחד למשנהו). כך משתלב אלמנט ריכוזי בביזור הגיאוגרפי.

גישה זו מתאימה לצבא שבו ביזור הסמכויות למפקדות שמתחת לפיקוד העליון (פיקודים מרחביים, גייסות) הינו מינימלי. מבחינה טכנית היא מתאימה לצבא הפרוס על פני שטח מצומצם, יחסית, ושקווי הגבול של מדינתו ארוכים דיים כדי להצדיק את קיומה של מערכת תנועות כזו. כמו כן מתאימה גישה זו לזירה בעלת תשתית כבישים מוגבלת ולמצב שבו מוגבלים המשאבים להצטיידות באמצעי הובלה.

הגישה הריכוזית לתנועות מתאימה יותר לצה"ל מאשר השיטה הביזורית בגלל תנאי הזירה ובגלל המחסור במשאבים. עם זאת, בהתחשב במרווח התכנוני הניכר שמותר הפיקוד העליון בצה"ל לפיקודים המרחביים, נראה שהפגיעה בעצמאות ובניידות של הפיקודים, שגורסת השיטה הביזורית, היא בבחינת חיסרון קשה ומונעת את יישום השיטה בצה"ל – לפחות כל עוד לא נכנסו לשימוש מבצעי מערכות התכנון הממוכנות. על החסרונות האחרים, למעט הפגיעה בזמינות של אמצעי הניוד, ניתן להתגבר על-ידי פיתוח מערכות מחשב ומערכות ממוכנות ייעודיות.

ישנו מתח קבוע בין הרצון
להעניק עצמאות תחזוקתית
ליחידות לבין יתרונותיו של
התכנון הריכוזי
תצלום: "במחנה"

- * אמצעי הניוד.
- * לפיקוד העליון מוקנית יכולת לנתב את אמצעי הניוד בהתאם לסדר העדיפויות המבצעי.
- * מתקבלת תמונת מצב מרוכזת של תנועות בין הפיקודים.
- * הרמה המערכתית חופשית בניוד עוצבותיה בהתאם לתוכניתה המבצעית.

חסרונותיה של השיטה המעורבת

- * מצריכה מערכת מורכבת של יחסי גומלין ועבודת מטה בין המפקדות, שחייבת להיות מופעלת במיומנות ובזהירות כדי שתפעל כראוי.
- * מתארך משך התכנון וההכנות, יחסית לשיטה הביזורית.
- * מרכז השליטה הכללי צפוי לעומס דיווחים ולעיכוב בגיבוש תמונת המצב.
- לעומת יתרונותיה הניכרים של השיטה המעורבת, חסרונותיה אינם בלתי פתירים. לצורך במיומנות ובזהירות ניתן לתת מענה בצורה של תו"ל מדויק ופק"לים פרטניים וכמובן באמצעות הדרכה והטמעה של הדוקטרינה בקרב בעלי התפקידים. בעיות התכנון והשליטה

האחריות לתנועת כוחות המועברים ממרחב פיקודי אחד למשנהו מוטלת על מרכז התנועות של הפיקוד העליון (גורם ריכוזי), אך השליטה בתנועה מתבצעת באמצעות מרכזי תנועות מרחביים (גורם ביזורי) האחראים לתכנון התנועות, לביצוען ולשליטה עליהן במרחב הפיקוד שלו הם שייכים.

מבחינת אמצעי הניוד – הללו מוחזקים בנקודות שונות, בדרך כלל בקרבת ריכוזי כוחות שיש לנייד (ביזור גיאוגרפי), אך כפופים כמעט כולם למרכז התנועות הכללי (גורם ריכוזי), למעט כמות מצומצמת של אמצעי ניוד, הכפופים למרכזי התנועות המרחביים לצורכיהם (גורם ביזורי בתפיסה הריכוזית וכן ביזור גיאוגרפי).

יתרונותיה של השיטה המעורבת:

- * ככלל, הפיקוד העליון שולט בתנועות.
- * מידה מסוימת של עצמאות מוקנית לפיקודים המרחביים.
- * מושגת מידה רבה של תיאום בין הכוחות המנווידים.
- * מושג ניצול קרוב למיטבי של תשתית הכבישים המוגבלת ושל המצאי המוגבל של

ההיסע ולבצעו במקביל. תכנון במגמה מציאותית, התורם לקלות הביצוע, עשוי לחסוך תקלות ולצמצם בסך הכול את זמן הביצוע.

סיכום

דוקטרינת התנועה עוסקת במימוש מושכל של יכולת הניידות במטרה לשרת את עקרונות מיצוי הכוח וריכוז המאמץ. מבין שלוש הגישות שנסקרו – הגישה הביזורית, הגישה הריכוזית והגישה המעורבת – נראית זו האחרונה כהולמת ביותר את צרכי צה"ל. גישה זו, בשילוב עם מערכות מחשב לתכנון ומערכות ממוכנות ייעודיות – תוך שימת דגש על מציאותיות בשלב התכנון – מאפשרת לנייד את הכוחות ליעדם הרצוי בדרך היעילה ביותר וכן מאפשרת תכנון ריאלי של הפעילות האג"מית.

ניתנות לפתרון באמצעות פיתוח מערכות מחשב ומערכות ממוכנות ייעודיות. השיטה המעורבת נמצאת ביסוד דוקטרינת התנועות הנהוגה בצה"ל – בשינויים המתחייבים מן הצרכים ומהתנאים הייחודיים לו.

גישה תכנונית מציאותית

אם מנתקים באופן מלאכותי בין שלב תכנון התנועה לבין שלב ההכנות ושלב הביצוע, ניתן להיתפס להשקפה תיאורטית, שלפיה כל הנושא של תכנון התנועה מתמצה בבעיה סבוכה, אך פתירה, של אופטימיזציה. לדעתי טמונות בגישה זו סכנות גדולות של ניתוק התכנון מהשטח ושל גיבוש פתרונות תיאורטיים, הנראים "יפה על הנייר", אך בפועל אינם ישימים. האופטימיזציה אינה חזות הכול. כאשר מדובר בתכנון התנועה, חשוב לשים דגש על ישימות התכנון ועל פשטותו מתוך מגמה לחסוך זמן בשלב ביצוע ההיסע. כאן טמון, לדעתי, גם פיצוי מסוים על בזבוז הזמן הנגרם בשל חוסר היכולת לתכנן את